

УДК 94:329.17(477)“1941/1945”

В. О. Шайкан, В. О. Шайкан

ЗАСОБИ БОРОТЬБИ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ ПРОТИ ОУН НА ЗАКЛЮЧНОМУ ЕТАПІ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ

У статті висвітлюються основні засоби боротьби радянської влади проти ОУН, відкрите нехтування силовими структурами радянських законів для відновлення сталінського тоталітарного режиму в Україні.

Ключові слова: пропаганда, диверсія, провокація, спецзагони, НКВС.

Поразка гітлерівців під Сталінградом склала передумови визволенню українських земель від окупантів і процесу відновлення радянської влади в Україні. В нових умовах це потребувало ідеологічного забезпечення, підтримки заходів сталінського режиму місцевим населенням.

Одним з перших кроків на цьому шляху було викриття злочинів військ вермахту, окупаційної адміністрації та їх пособників і широке оприлюднення матеріалів розслідувань. З цією метою 5 березня 1943 р. постановою ЦК ВКП(б) була утворена Надзвичайна Державна Комісія по встановленню і розслідуванню злочинів німецько-фашистських загарбників і їх пособників та причинених ними збитків громадянам, колгоспам, громадським організаціям СРСР, та затверджене положення про цю Комісію. Постановою передбачалося, що на місцях мають бути утворені республіканські, крайові та обласні комісії. До їх складу, в якості голів комісій, входили перші секретарі ЦК, крайкомів, обкомів ВКП(б), чим забезпечувалося ідеологічне спрямування діяльності цих органів. Членами комісій мали бути також голови Раднаркомів, облвиконкомів або їх заступники, начальник Управління НКВД та по 1-2 члени з місцевих представників. Таким чином, постанова забезпечувала й участь у розслідуваннях представників репресивно-каральних органів, що не залишало сумнівів про повноваження і наслідки роботи комісії. Вона була покликана визначити збиток, нанесений СРСР, і скласти відповідні документи. За час роботи комісією було розглянуто 54 тис. актів і понад 250 тис. протоколів, опитувань свідків та заяв про звірства фашистів [1, с.369]. До збитків, звичайно, відносилися не тільки ті, що були спричинені безпосередньо окупантами, але й ті, що понесла держава під час евакуації, знищуючи те, що не могло бути вивезене. Оприлюднення через засоби масової інформації матеріалів комісії збурювало українську громадськість, підсилювало ненависть до окупантів, що знаходило вихід у підтримці заходів радянської влади.

У цивільному житті пріоритетним напрямком пропаганди стала тема визволення від німецьких окупантів радянської території. Військова тематика в засобах масової інформації, як і раніше, переважала, але її тональність стала більш оптимістичною. На зміну тривожним зведенням “Совінформбюро” прийшли радісні звістки про чергові перемоги Червоної армії, визволення нею міст і сіл України. Особливо виразно це відбилося в радянському політичному плакаті 1943-1944 рр. Тема закликів до оборони Батьківщини змінилася на тему наступу і звільнення радянської землі від ворога. Так, центральною фігурою плаката “За Родину-мать!” було зображення жінки в червоному вбранні, яка пригортає до себе дитину. Вбрання зливається з кольором червоного прапора, що символізувало єдність комуністичної ідеології з образом Батьківщини. На передньому плані воїни Червоної армії різних національностей зі зброєю в руках сповнені рішучості розгромити ворога. Образи Батьківщини з прапором у руці і червоноармійців вдало передають динаміку руху вперед – до перемоги. Радість визволення від окупантів передана й на плакаті з зображенням селянина і селянки з дитиною на руках перед портретом Сталіна. Внутрішнє переживання сім’ї передано через фон кімнати, де знаходяться селяни. Крізь вікно видно радянських солдатів з червоним прапором. Цей плакат, підсилений словами вдячності Сталіну, мав викликати емоційне піднесення, віру в майбутнє. Впевненість у перемозі виражав плакат “На Запад!” Його центральною фігурою є воїн Червоної армії, що збиває прикладом з берези дошку з дороговказом “на схід”. Розколота дошка символізує крах завойовницьких планів гітлерівців, а напис на плакаті показує, куди має повернутися війна. Крах гітлерівських планів переданий на плакатах, виконаних в карикатурному жанрі: “Урок немцам” і “На днепровських позициях гитлеровцы намеревались прочно держаться”.

Плакати такого плану були досить поширеними в період наступу Червоної армії і відбивали всю безнадійність становища окупантів та їх чергові поразки, про що красномовно свідчать написи на плакатах.

Разом з тим, сталінське керівництво розуміло, що відновлення комуністичного режиму в Україні, не дивлячись на ненависть місцевого населення до гітлерівців, неминуче буде ускладнене через ментальність українців, в основі якої лежить свободолюбний характер нації, що засвідчував широкий національно-визвольний рух, який розпочався з виникненням війни. Було також відомо, що вістрям своїм цей рух спрямований проти радянської влади, чого не приховували ватажки націоналістів різних спрямувань. Отже, події, що розгорталися, вимагали певної корекції ідеологічних засад боротьби з обох сторін.

Документами, що засвідчували зміни пріоритетів в ідеологічній роботі радянської влади були постанови ЦК ВКП(б), рішення пленуму ЦК КП(б)У. Так, 27 вересня 1944 р. було прийнято одразу два таких документи. Перший – “Про недоліки в політичній роботі серед населення Західних областей УРСР”. Він пропонував ЦК КП(б)У і обкомам розгорнути політичну роботу в масах, особливо на селі, спрямувати роботу на укріплення радянських порядків і дисципліни, зобов’язував парторганізації проводити через пресу розвінчання націоналістів, як найзапекліших ворогів радянської влади, залучати інтелігенцію до державного і культурного

будівництва, передбачалося направити для роботи в західних областях України необхідну кількість підготовлених працівників науки і культури зі східних областей [2, с.526-531]. Другий документ – постанова ЦК ВКП(б) “Про міри допомоги Українській РСР у справі покращення масово-політичної і культурно-просвітницької роботи” був спрямований на кадрове забезпечення виконання завдань, поставлених попередньою постановою. Передбачалося відкрити річну партійну школу для підготовки і перепідготовки секретарів міськкомів і райкомів партії з контингентом 700 осіб, комсомольське відділення при школі мало складатися зі 150 осіб і готувати секретарів обкомів, міськкомів і райкомів ВЛКСМ. Контингент річної пропагандистської школи мав включати 600 слухачів. На шестимісячних обласних курсах підготовки секретарів первинних партійних організацій і комсомольських працівників повинні були пройти підготовку 2400 осіб. Крім того, передбачалося збільшити штат відділів пропаганди, направити на постійну роботу в західні області УРСР кваліфіковані пропагандистські кадри тощо. Для допомоги по відбудові культурно-освітніх закладів були дані доручення ряду союзних міністерств [3, с.524-525]. Прийняті рішення слугували основою для подальшої роботи республіканської партійної організації. Через два місяці 22-24 листопада 1944 р. відбувся пленум ЦК КП(б)У, який обговорив питання про хід виконання постанови ЦК ВКП(б), в якій відзначалися недоліки в політичній роботі серед населення західних областей України. Як витікає з резолюції пленуму, лейтмотивом всіх його рішень була боротьба проти українських націоналістів. У прийнятих 15 пунктах рішень, 8 спрямовані або нагадують про необхідність такої боротьби. Отже, ціла низка найвищих партійних документів підтверджує, що визволення України від гітлерівських окупантів було тісно пов'язане з боротьбою проти українського національно-визвольного руху, що стало пріоритетним напрямком внутрішньої політики.

Певні складнощі виникали і в зв'язку з тим, що українське суспільство було розколоте навпіл. Частина українців була мобілізована до Червоної армії або була евакуйована в радянський тил і боролася проти німців під керівництвом ВКП(б), інша частина – та, що залишилася на окупованій території, добровільно, чи в силу обставин, примкнула до націоналістичного руху і боролася за самостійну Українську державу як проти німців, так і проти радянської влади. Як вважає Я. Сватко, у війні Сталін використав збройну силу СРСР для викорінення української самостійності, це змушує визнати, що українці в радянській армії були знаряддям чужої національної волі [4, с.32]. Дії збройних формувань УПА довели, що ОУН має серйозні наміри боротися за самостійність українських земель від будь-якого окупанта, тому радянське керівництво, розгортаючи наступ проти німецької армії, одночасно проводило широку антинаціоналістичну пропагандистську кампанію. Прикладом може слугувати листівка, опублікована 25 червня 1943 р. в газеті “Радянська Україна”. Її зміст зводився до того, що націоналізм не є виразником інтересів українського народу, а є пособником німецьких загарбників [5, с.616]. Ця теза стала провідною у всіх антинаціоналістичних заходах більшовицької влади. Будь-якою ціною поєднати націоналізм з найзапеклішим ворогом людства – нацизмом – було завданням радянської пропаганди. Тим самим переслідувалася мета позбавити національно-визвольний рух підтримки широких мас населення, викоренити з їх свідомості саму ідею утворення самостійної держави, яка могла стати прикладом для інших народів СРСР і привести до падіння сталінського тоталітарного режиму. Отже, для радянської влади боротьба з українським націоналізмом була природною реакцією самозбереження, боротьбою за виживання і в цих умовах вона не нехтувала будь-якими засобами. Яскравим прикладом такої політики було звернення Президії Верховної Ради УРСР до українського народу 12 січня 1944 р. В ньому говорилося: «Дорогі товариші, робітники, селяни, інтелігенція! Ваш ворог не тільки німецькі розбійники. Ваш ворог – згряг німецько-українських націоналістів. Всілякі оці бандери, мельники, бульбівці, запровадять Гітлеру, допомагають йому уярмлювати наш народ, нашу Україну [6, с.619]». Подібні заклики були розповсюдженими засобами масової пропаганди, але мали мізерний вплив на українську спільноту, тому радянська влада змушена була вдаватися до інших, випробуваних методів боротьби – провокацій, терору, насильства і репресій. Цими обставинами не могла не скористатися гітлерівська пропаганда. В розташування радянських військ закидалися листівки, що мали посилити антирадянські настрої українців. Так, з'явилася провокаційна листівка з наказом Л. Берії та Г. Жукова за №0078/42 від 22 червня 1944 р. Ним нібито передбачалося виселити у віддалені райони СРСР всіх українців, що проживали на окупованій гітлерівцями території [7]. Оскільки в роки Великої Вітчизняної війни окупованою була вся територія України, то мова йшла про покарання всієї багатомільйонної нації. Наказом передбачалося провести виселення після того, як буде зібрано врожай і віддано державі для потреб Червоної армії, що нічим не відрізнялося від політики гітлерівців у 1941 р. Акція повинна була бути проведена раптово і вночі, «щоб не дати сховатися одним і не дати знати членам його сім'ї, котрі знаходяться в Червоній Армії». Таке застереження було не випадковим, зважаючи на те, що мільйони українців в цей час перебували в Червоній армії. Наказ вимагав також встановлення жорсткої цензури над перепискою червоноармійців-українців і спостереження за ними. Цензурній перевірці підлягали і особисті листи громадян. Але з довідки про настрої населення за вересень 1944 р. видно, що з 138 тис. перевірених листів жителів Ровенської області не виявлено жодного факту негативних політичних настроїв [8, арк.1]. Очевидно, населення, знаючи методи роботи спецорганів, своєчасно відреагувало на їх можливі дії. В Україну передбачалося перекинути 12-ту і 25-ту каральні дивізії НКВС, у завданні котрих не доводиться сумніватись. Ця провокація не витримує критики, адже в той час не існувало навіть відповідних засобів для здійснення такого плану, та й сталінське керівництво не могло не враховувати наслідки таких дій. Крім того, в офіційних документах радянські підрозділи ніколи не

називалися «каральними». Тим не менше, війська Червоної армії, приступивши до визволення українських земель від гітлерівців, іноді поводитися на звільненій території наче завойовники. З архівних документів видно, що після звільнення м. Артемівська Сталінської області, 6 вересня 1943 р. протягом 6-ти днів у місті не вщухало мародерство і тільки втручання міськкому ВКП(б) і міськвиконкому та звернення до начальника гарнізону ст. лейтенанта Суйбеля допомогли встановити порядок [9, арк.24-25]. Подібне ставлення визволителів до своїх громадян не могло не викликати обурення і неприйняття повернення радянської влади. Свій внесок зробила й націоналістична пропаганда. Так, з довідки про стан організаційної, масово-політичної і господарської роботи в Київській області витікає, що по лісах переховуються багато «німецьких запродавців», які ведуть серед населення ворожу роботу: розпускають чутки, що німці швидко повернуться, що комуністи будуть знову забирати хліб, як у 1932/33 рр., що євреї знову заберуть владу до своїх рук і т.п. У Васильківському районі поширеними були чутки, що червоноармійців, котрі були в німецькому полоні, б'ють і катують. Були й відверті відмови служити в Червоній армії. В тому ж районі громадянин Дьяченко заявив на призивній комісії: «Розстріляйте мене, але я служити в Червоній Армії не буду [10, арк.11-12]». Масового характеру набуло ухилення від призиву на службу до лав Червоної армії. У Волинській області, за повідомленням секретаря обкому КП(б)У Профатілова, свідомо ухилилися від мобілізації 1695 осіб [11, арк.20]. Подібна ситуація спостерігалася і в Ровенській області. В інформації про стан роз'яснювальної роботи серед населення від 25 березня 1944 р. говорилося: «В деяких селах Мізочського району Ровенської області до цього часу націоналісти орудують. Вони повністю мобілізували і відвели в ліс все чоловіче населення у віці від 16 до 50 років. На призивний пункт райвійськкомісаріату з сіл Дерман, Клокти, Білашів, не з'явилось жодного військовозобов'язаного» [12, арк.22]. В цій області відчувався серйозний вплив української і польської націоналістичних ідеологій і серед частини населення, яка намагалася бойкотувати заходи радянської влади. Давалося в знаки і українсько-польське протистояння. Так, вчитель В. Поколь з м. Острога відмовився читати лекції в польській школі, заявляючи, що призирає польських дітей. Навпаки, учні польських шкіл №3 і №8 відмовилися вивчати українську мову, вказуючи, що то мова бандерівців [13, арк.8]. Польське населення також з недовірою ставилося до радянської влади, хоча й бачило в ній визволителя від німецького варварства, проте поляки говорили, що все-таки їм було краще при польському уряді [13, арк.13]. Поляки вважали західні області України своєю територією, адже ці землі майже 20 років до початку Другої світової війни належали Польщі і вони сподівалися на повернення свого панівного становища.

Не дрімала і пропагандистська служба націоналістичних формувань. Зі звітів політичних референтів дізнаємося про напрямки їх діяльності у цей час. Політреферент Західних груп («УПА-Захід») Буйний повідомляв у звіті 25 січня 1944 р.: «Проца цілого політичного апарату йшла в напрямку підготовки населення до приходу більшовиків. Підготовка йшла двома напрямками: Пропагандисти вели серед населення усвідомлюючу роботу, де вияснювали, що несуть більшовики, що роблять при відступі німаки та як населення має відносно цього поводитися» [14, арк.1]. Також повідомлялося про поширення серед населення до 800 листівок, проведення мітингів і читку лекцій на актуальні теми.

Активно використовувалися в пропагандистських цілях радянськими спецорганами показання арештованих, або тих членів ОУН, хто добровільно здався владі. Як приклад, у вироку військового трибуналу військ НКВС Українського округу від 26-27 квітня 1944 р. зазначено, що в Житомирській області «з'явився представник центру ОУН “Сокіл” він же “Володя”, являвся агентом СД-гестапо, за завданням гестапо проводив націоналістичну діяльність» [15, арк.2]. Такі свідчення часто добувалися під час слідства силовими методами для того, щоб скомпроментувати національно-визвольний рух і його ватажків в очах громадськості. У такий спосіб доводилася причетність ОУН до гітлерівської Німеччини, спотворювалися завдання руху.

У боротьбі з націоналістичними формуваннями активно використовувалися радянські партизанські загони і з'єднання. І. Білас приводе зміст радіограми №991 на ім'я Вершигори – командира партизанської дивізії ім. С. Ковпака за підписом М. Хрущова. В ній сказано, що виходячи з бойового досвіду дивізії, вона не розформовується, а передається у підпорядкування НКВС для продовження боротьби з «німецько-українськими» націоналістами [16, с.401]. Цій радіограмі передував лист Наркома внутрішніх справ України Рясного за №2070 від 20 вересня 1944 р., в якому він пропонував створити з партизанів спеціальні загони для боротьби проти націоналістів. Отже, партизани ставали знаряддям каральних органів і змушені були виконувати не властиві їм функції. Щоб показати свою активність у боротьбі з бандитами, а інакше націоналістів радянська влада не називала, партизани часто переслідували і затримували мирних селян і передавали їх до рук правоохоронних органів. Не рідкими були випадки, коли партизани грабували місцеве населення, займалися пияцтвом і т.п. Уповноважений ЦК КП(б)У Нижник у донесенні про стан справ в Копичанському районі Тернопільської області 21 квітня 1945 р. писав: «Слід звернути увагу на партизанський загін (Ковпаківці), котрий непогано громить банди, але постачання їх не налагоджено, постачаються за рахунок населення, допускають мародерство, пияцтво та інші незаконні дії. Від селян є багато скарг» [16, с.401-402]. Зауважимо, що такі дії партизанів, які знаходилися у підпорядкуванні органів НКВС, мали місце вже після прийнятої ЦК КП(б)У постанови 10 січня 1945 р. «Про посилення боротьби з українсько-німецькими націоналістами в Західних областях України», що наводить на думку про навмисне тероризування місцевого населення. В постанові прямо говорилося про порушення законності: «Мали місце цілковито неприпустимі випадки, коли окремі бійці і офіцери НКВС і НКДБ, не розібравшись, застосовують репресії – палять хати і вбивають без суду окремих громадян, котрі зовсім непричетні до бандитів, чим

дискредитують себе і органи радянської влади» [17, арк.118]. Разом з тим, в документі зовсім нічого не говорилося про притягнення до відповідальності винуватців злочинів, що вчинялися по відношенню до мирного населення. Очевидно, влада визнавала їх як побіжний фактор боротьби проти націоналізму, а з іншого боку, це свідчило про ставлення до українського населення радянської влади. Постанова свідчить про неприховане бажання більшовиків ототожнити національно-визвольну боротьбу українців з нашествиям гітлерівських окупантів: «Необхідно більш рішуче викривати українсько-німецьких націоналістів в пресі «як агентів і пособників німців» – говорилося в документі [18, арк.3].

Радянські спецоргани широко використовували й інші, підступні, методи боротьби. Вони створювали, так звані, групи спеціального призначення, які під виглядом окремих підрозділів націоналістів нападали на мирні українські села, знищуючи господарства, вбиваючи жителів. Такі акції неодмінно приписувалися повстанцям з метою підірвати довіру до них серед населення, знищити соціальну базу підтримки і поповнення самостійницького руху. Представники таких груп поступово втиралися в довіру і проникали в ОУН під виглядом боївків «СБ» (служби безпеки), виявляли і знищували провідників, командування УПА [18, арк.4-5]. Як свідчить листівка-відозва СБ, підготовлена в травні-червні 1944 р., керівництво ОУН знало про це і попереджало населення про можливі провокації. Так, у п. 4 відозви говорилося: «Н.К.В.Д. стрибки чи спеціальне організовані групи бандитів, під маркою УПА грабують населення чим хочуть викликати ненависть населення до УПА і розірвати той таємний зв'язок, який існує з УПА» [19, с.157]. Про ці події колишній учасник УПА Д. Лавренюк писав у своїх спогадах: «Це були часи, коли агенти КГБ стали проникати в підпільну організацію і спокійно вилловлювати всіх лучих людей і ще під маркою повстанців з тризубами на шапках убивали цілі сім'ї і кидали в криниці, потім казали, що це бандерівці робили. Цю саму участь і постигла сім'я мого шановного Васі ...» [20]. Але спецгруп і партизанських загонів не вистачало для боротьби з націоналістами. До того ж вони завдавали збитків Червоній армії: нападали на окремі підрозділи, солдатів, сержантів, офіцерів. За період з 7 січня по 2 березня 1944 р. було зафіксовано 200 таких нападів на військових 13 армії 1-го Українського фронту. Під час одного з них був смертельно поранений командувач фронтом генерал армії Ватутін. Тому на боротьбу з націоналістами були кинуті регулярні війська Червоної армії та війська НКВС. Була виділена з резерву фронту кавалерійська дивізія, 20 броньовиків, 8 легких танків [21, с.25]. Втягування у бої з повстанцями стримували темпи визволення України від гітлерівців і приводило до зростання жертв серед червоноармійців. За уточненими даними В.Ю. Короля, під час визволення України протягом січня 1943 – жовтня 1944 рр. втрати Червоної армії становили 3 млн. 492 тис. 448 осіб [22, с.112]. Звичайно, головні втрати були понесені на фронті у боях з гітлерівцями, але й були серед них втрати, понесені в боях з націоналістичними формуваннями. Непокоїла політвідділи РСЧА і націоналістична пропаганда. Тому, 16 травня 1944 р. Політуправління 1-го Українського фронту видало директиву за №9395, в якій йшлося про вивчення політорганами настроїв червоноармійців. В індивідуальних бесідах комсомольці і комуністи повинні були «прощупувати» настрої бійців і доповідати керівництву [23, с.212]. Це свідчило про певну занепокоєність моральним станом бійців, сумніви в ефективності власної політико-виховної роботи. Директива не була чимось новим, вона була проявом застосування системи доносництва, яка була притаманна радянському суспільству в 30-ті роки і тому сприймалася як природне явище.

Таким чином, з початком визволення українських земель від гітлерівських окупантів, поряд зі стратегічною метою – розгромом загарбників, радянська влада змушена була вирішувати проблему відновлення і утвердження панівного становища більшовицької ідеології, що вимагало певних змін акцентів і додаткових зусиль. Боротьба з українським національно-визвольним рухом стала пріоритетним напрямом у пропагандистській роботі в Україні. Головною метою радянської пропаганди було довести ідеологічну спорідненість українських націоналістів з німецькими нацистами. У виборі засобів боротьби з націоналізмом радянська влада віддавала перевагу силовим методам, залучаючи каральні органи і регулярні війська, часто використовуючи провокації, способи фізичного і психологічного тиску на населення. Безкарність, навіть визнаних владою, злочинів свідчила про упереджене ставлення радянського керівництва до українського населення, що пережило гітлерівську окупацію.

Джерела та література

1. О работе Чрезвычайной Государственной Комиссии по установлению и расследованию злодеяний немецко-фашистских захватчиков 5 марта 1943 г. // КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК. – [9-е изд.; доп. и испр.]. – М. : Изд. политической литературы, 1985. – Т.7. 1938-1945. – С.369.
2. О недостатках в политической работе среди населения Западных областей УССР. Постановление ЦК ВКП(б) 27 сентября 1944 г. // КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК. – [9-е изд.; доп. и испр.]. – М. : Изд. политической литературы, 1985. – Т.7. 1938-1945. – С.526-531.
3. О мерах помощи Украинской ССР в деле улучшения массово-политической и культурно-просветительной работы. Постановление ЦК ВКП(б) 27 сентября 1944 г. // КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК. – [9-е изд.; доп. и испр.]. – М. : Изд. политической литературы, 1985. – Т.7. 1938-1945. – С.524-525.
4. Сватко Я. Великая Отечественная война и Украина: мухи отдельно, котлеты отдельно. Феномен Бандерофобии в русском сознании / Я. Сватко. – К. : Укр. видавничча спілка, 2007. – С.32.

5. Листівка газети «Радянська Україна» // Косик В. Україна і Німеччина у другій світовій війні / В. Косик. – Париж-Нью-Йорк-Львів : Наукове товариство ім. Т. Шевченка, 1993. – С.616.
6. Із звернення Президії Верховної Ради УРСР 12 січня 1944 р. // Косик В. Україна і Німеччина у другій світовій війні / В. Косик. – Париж-Нью-Йорк-Львів : Наукове товариство ім. Т. Шевченка, 1993. – С.619.
7. Секретний наказ Г. Жукова та Л. Берії про виселення всіх українців з України. – Режим доступу: http://www.geocities.com/ua_ukraine/ukrayinarius100.html.
8. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГОУ). – Ф.1. – Оп.46. – Спр.318.
9. ЦДАГОУ. – Ф.1. – Оп.46. – Спр.161.
10. ЦДАГОУ. – Ф.1. – Оп.46. – Спр.158.
11. ЦДАГОУ. – Ф.1. – Оп.23. – Спр.920.
12. ЦДАГОУ. – Ф.1. – Оп.46. – Спр.317.
13. ЦДАГОУ. – Ф.1. – Оп.46. – Спр.301.
14. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВОВУ). – Ф.3836. – Оп.1. – Спр.7.
15. ЦДАГОУ. – Ф.166. – Оп.3. – Спр.153.
16. Білас І. Протистояння. До 50-річчя УПА / І. Білас // Визвольний шлях. – 1993. – Кн.4. – Квітень.
17. ЦДАГОУ. – Ф.1. – Оп.46. – Спр.395.
18. ЦДАГОУ. – Ф.1. – Оп.190. – Спр.29.
19. Матеріали та документи Служби безпеки ОУН(Б) у 1940-х рр. / Зібрали й упорядкували О.Є. Лисенко та І.К. Патриляк, відповід.ред. – д.і.н. С.В. Кульчицький. – К. : НАН України Інститут історії України, Київський національний університет ім. Т. Шевченка, 2003.
20. Спогади учасника УПА Д.Л. Лавренюка // Архів автора.
21. Муковський І., Лисенко О. Українська повстанська армія та збройні формування ОУН у Другій світовій війні / І. Муковський, О. Лисенко // Воєнна історія. – 2002. – №5-6.
22. Король В. Ціна перемоги: розвінчування міфів. Уточнені дані про наші втрати / В. Король // Вітчизна. – 1997. – №5-6.
23. Гриневич В.А. До питання про діяльність ОУН у Червоній Армії в роки Другої світової війни / В.А. Гриневич // Сторінки воєнної історії України: [зб. наук. праць]. – К. : Інститут історії України НАН України, 1998. – Вип.2.

Шайкан В.А., Шайкан В.А. Средства борьбы советской власти против ОУН на заключительном этапе Великой Отечественной войны

В статье освещаются основные средства борьбы советской власти против ОУН, открытое небрежение силовыми структурами советских законов для восстановления сталинского тоталитарного режима в Украине.

Ключевые слова: пропаганда, диверсия, провокация, спецотряды, НКВД.

Shaykan V.O., Shaykan V.O. The tools of struggle of the Soviets against OUN on the final stage of Great Patriotic War

The basic tools of struggle of the Soviets against OUN, opened contempt of the Soviet laws by power structures for restoring of Stalin's totalitarian regime in Ukraine are illustrated in this article.

Key words: propagation, diversion, provocation, special groups, People's Commissariat of Internal Affairs.